

Voință
4 Brescăni
POMPILIU ELIADE

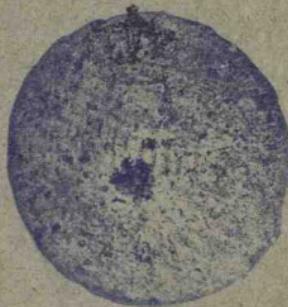
CATILINARA

ROSTITĂ LA

Intrunirea Partidului Național-Liberal

DÉ LA

18 Februarie 1907

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ZIARULUI «VOINTA NATIONALĂ»

56, VICTORIEI — ACADEMIEI, 17

1907.

Jn. A. 34.566

POMPILIU ELIADE

CATILINARA

ROSTITĂ LA

Intrunirea Partidului Național-Liberal

DE LA

18 Februarie 1907

572/6

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ZIARULUI «VOMȚA NAȚIONALĂ»

56, VICTORIEI -- ACADEMIEI, 17

1907.

Biblioteca Centrală Universității
BUCURESTI
Colecția
Inventar 57216

AC 185/02

1953

1956

B.C.U. Bucuresti

C57216

CATILINARA

ROSTITĂ LA

INTRUNIREA PARTIDULUI NAȚIONAL-LIBERAL

de la 18 Februarie 1907

Nu există — pentru fie care din noi — de cit un singur fel de a vorbi. Cunosc pe cine-va care ar fi vrut să se introducă pieziș în Universitatea noastră și să vorbească studenților limbagiul vrednic de dojană cu care s'a obicinuit să corupă gustul mulți nii în intrunirile publice ; nouă însă, profesorilor universitari, să ne fie îngăduit a vorbi pretutindeni limbagiul cuviincios, plin de argumentare, și liniștit al Universităței. Aceasta, iubiți cetățeni, pentru trei cuvinte :

Intîiū, pentru că noi care avem datoria de a răspindi adevărul într'un cerc restrins de studenți, avem și pe aceea de a o răspindi într'un cerc mai numeros, cind e vorba de interesele imediate ale națiunei. Și de ce expunem noi adevărul studenților ? Pentru ca dinși să-l răspîn-

dească, mai curind său mai tîrziu, la rîndul lor, tuturora. Cînd însă împrejurările devin excepționale, datorî sintem să nu mai suferim întîrzie-re, să expunem noi înși-ne de-a-dreptul adevărul maselor, — profesorii tineretului devin pentru un mo-ment profesorii poporului.

In al doilea rînd, mi se pare că se tace de obicei publicului intrunirilor necinstea de a fi crezut mai puțin pricepător ori mai naiv de cît este în realitate. E un an de cînd am vrut să-mă lămuresc singur adevărul. Experiența mea de anul trecut mi-a dovedit cu prisosință că publicul înțelege mult mai mult și simte mult mai fin de cum se crede de regulă.

In sfîrșit, să ne aducem aminte că cuvintul a fost dat omului de natură ori de Dumnezeu spre a-l distinge de restul animalelor. Dar prin ce se distinge omul ? Prin progres. Ori-ce cuvintare deci care nu țintește și care nu are drept urmare de a înainta pe om este o cuvintare nu numai nefo-lositoare, dar și împotriva naturii. Deci nu numai profesorii n'aă să co-boare tonul lor în intruniri, dar noi toți ciți vorbim în intruniri trebuie să ne înălțăm vorbirea, în felul profesorilor. Ori-ce tribună e o catedră, ori-ce ascultător un student, ori-ce orator un profesor. Si ce ? Nu sîn-tem noi toți aici ciți vorbim, niște profesori, în spre luminarea neamu-lui nostru ?.. Această afirmare, spusă

pe un ton potolit, poate totuși să ducă la urmări de o oare-care gravitate. Căci dacă este vorba să nu învățăm aici nimic, să ne strîngem și apoi să ne împrăștiem în aceeași stare de spirit pe care o aveam cu o zi înainte, mai bine nu ne-am mai fi reunit, mai bine am curma aci întunirea noastră. Iar dacă dimpotrivă, adresindu-ne minții d-voastră, ajungem să vă înflăcărăm, ajungem la același rezultat ca și cum ne-am fi îndreptat de la început entuziasmului d-voastră, dacă vă impingem la act, dacă rațiunea d-voastră coboară din minte la inimă și slujește să înarmeză voința d-voastră, — nu mai suntem răspunzători de nimic : Oră ce hotărire veți lua, în asemenea împrejurări, este săntă, căci va fi în numele rațiunii, adică în numele dreptății, adică în numele naturii, adică în numele lui Dumnezeu ! ..

* * *

A murit proiectul de lege asupra învățământului. Nu voi zice despre dinsul nimic sau «numai bine». Voi zice, dacă vrei, că acest minunat proiect — împreună cu raportul care îl îndreptătea — erau niște adevarate capo d'opera : capo d'opere de logică (și le vom da ca model elevilor noștri de liceu de clasa VI), capo d'opere de stil (și le vom pune în miinile elevilor noștri de clasa IV), capo d'opere de bună cuviință și de

morală (și le vom pune pe masa de noapte a tuturor d-șoarelor). Cine mă va contrazice ? Să ne descoperim cu respect în fața corpului schilodit al adversarului nostru ! — Nu vă voi ū vorbi nici despre actualul ministru al instrucțiunii publice. Acea grabă de a reforma în cinci-spre-zece zile cea mai de frunte instituție de învățămînt a țării ; acea incredințare că lucrarea zămislită va rămîne de veci, ca un monument neperitor, în analele școalei naționale ; acea fulgerare care a trebuit să-l străbată spiritul cînd și-a închipuit că a găsit mijlocul de a îngeneunchiă partidului său universitățile amîndouă ; acea mirare în fața intuiției rezistențe ; acea laudă nesocotită de la tribuna Camerei că va zdrobi piedicile cele mai îndrăznețe ; acea răbdare de a asculta zile întregi criticele convingătoare ale adversarilor săi din parlament ; acea spaimă de a vedea îndreptindu-se în spre dînsul, gata să-l prăbușească de pe înălțime, cele două uriașe institute de cultură ; acea nevoie de a recurge la ajutorul colegilor săi ; acea necesitate și mai crudă de a retrage unul după altul toate articolele legii lui, mai întîi pe cele mai puțin însemnată, apoi treptat pe cele mai fundamentale, apoi întreagă legea ; acea rușine fără seamă, în care s'a invăluvit, făcînd să i se voteze de un număr ingust de partizani o moțiune de incredere, pe

cînd țara întreagă, alături cu reprezentanții științei, îi vota o alta de cea mai nedesăvîrșită neincredere; acel curagiș eroic de a mai supraviețui încă, în minister, legii sale; urmat poate de acea nevoie susținătoare de a auzi șoptindu-i-se de către partizani, de către prietenii, de către rude, că lumea întreagă să îngăduie, că lucrarea retrasă era o adevărată minune legislativă, că se va reveni asupra ei, că o capitulare nu înseamnă o înfringere..., toate aceste emoții pe care le-a încercat, le încearcă și le va încerca încă multă vreme un susținător care, în definitiv, nu e cel din urmă de pe lume... nu vi le-aș dori niciodată d-v., n'aș dori să le încerc însu-mi niciodată; domnilor, mi e milă de actualul ministru al instrucțiunile publice!...

Să lăsăm deci la o parte și legea și pe ministrul ei, — și pe răposată și pe muribund, și pe ziua de eri și pe ziua de azi, — și fiindcă suntem împinsă de sentimente creștinești, să ne întoarcem toată aspirația creștinească împotriva noastră însăși, căci noi suntem sănătatea și noi suntem ziua de miine.

Vă acuz pe d-v. căi sunteți aici, acuz pe prietenii noștri politici cari lipsesc de la această întrunire, acuz pe șefii naștri, mă acuz pe mine, acuz spiritul public întreg al țărei de toate calamitățile de care suferim astăzi. Alții vă vor spune acestea și

cuvinte intr'un înțeles deosebit. Eū, profesor, le voiă lua intr'un înțeles mai înalt. Toate relele de cărī săn-tem bîntuiti și sunt greșala noastră, fiind ca ies dintr'un fel al nostru vi-novat de gîndire, ies din mintea noastră mai mult din faptele altora. Să ne studiem noi pe noi și să nu ieşim de la aici pînă nu vom zdrobi în sufletele noastre o falsă, o înve-chită și o primejdioasă legendă.

Multe nefericiri s'aū abătut asupra țării acesteia, dar dintre toate una este mai înfricoșătoare, care și deosebește istoria ei de istoria celor alalte neamuri. E că pe cînd cele alalte popoare au cunoscut un singur veac de mijloc, noi am cunoscut două. Si pe cînd în partea întâia a istoriei noastre a biruit forța brută, în a doua a biruit viclenia și minciuna. A rămas ca moștenire de la acest de al doilea veac de mijloc ideea că ușurință vorberei, ea singură, e o dovadă netăgăduită de superioritate, e un dar de o ordine mai înaltă a parte, întocmește ea singură un talent deosebit, pe care l-am amestecat cu acela ce în alte țări e numit «talentul oratoriei». Iar cînd personajul intrunește pe lîngă această însușire, și pe aceea de a ști să incurce sau să înșele pe contemporanii săi, de a izbuti să se învă-lue ca într'o pavăză, de o ceată din ce în ce mai numeroasă, din ce în

mai flămîndă, din ce în ce mai îndrăzneață, și din ce în ce mai primedioasă de partizană, atunci admiratiunea noastră nu mai cunoaște margini, limba noastră nu mai cunoaște cuvinte, și omul nostru pe lîngă «orator», e calificat, în lipsa unui epitet și mai hotărîtor, cel puțin «un om mare» !

«Un om mare» ! Dar cuvintele trebuie să-și aibă înțelesul lor și e bine să ne întrebăm, în această întrunire, care poate fi înțelesul acestui epitet rar, pe care nu mulți oameni îl merită în istorie, de : «om mare» ! Ce este un «om mare» ? Om mare este, de sigur, acela ce are suflet mare, sufletul peste măsură de încăpător. Încăpător de ce ? de sigur, de alte suflete. Omul mare este acela de nu trăește el în el, ce trăește într'un număr mare de alte suflete, ce simte dimpreună cu dînsele, ce se jertfește intereselor lor. Omul mare este cel ce se ocupă de fericirea obștească, ce își insușește interesul general al patriei lui, al omenirii. Omul mare este încă acel ce depășește interesele zilei de azi, ce privește în viitor și, cu prevedere, își ia măsuri în privința zilei de mâine. Omul mare e cel ce lasă după sine o operă durabilă, cel ce merită bine-cuvîntările contemporanilor și ale urmașilor. Dar omul care trăește ghemuit strîns în fundul egoismului său, care nu se gîndește de cît la interesele sale proprii sau

ale unei cete restrinse de partizani (ceea-ce este o altă formă a îngrijirii de sine), omul care, în gîndirile și în faptele sale, nu depășește marginile zilei de azi, — acela este, iubiți celățeni, dacă cuvintele așeunățeles, tocmai opusul omului mare, este omul nespus de mic, este omul microscopic, omul vrednic și de disprețul nostru care îl vedem la lucru azi, și al urmașilor care îl vor studia, mirați, miine. — Să ne ferim de «oamenii mari» cu suflete mici și să primim pornirea noastră de a-i admira ca o boală a mintii noastre.

Dar acum vom cunoaște intinderile unui susflet? Nu putem pătrunde înăuntrul unui om și nu putem ghici chipul lui deosebit de gînditor.

De sigur, și de aceea vom judeca pe oameni mai întii după faptele lor, apoi după semenii de cari și să se înconjure. Omul mare, fiind un om folosit, se va recunoaște după faptele lui folositore și după oamenii folositori dimprejurui. Deci, cînd un om de guvernămînt, după ani mulți de activitate politică, nu va avea îndărâtul său de cit fapte ca «conversiune» ori ca «loteria de Stat» ori ca «suprimarea învățămîntului țărănesc», vă intreb: Unde consistă mărirea? — Si cînd, pe deasupra tuturor năzuințelor lui politice, cea mai de frunte și, după sine, cea mai de laudă este aceea

de a întreține patimele cele mai joase ale contemporanilor săi, de a corupe tot mai mult atmosfera morală dimprejurui, de a se servi de guvernământul său numai ca o armă spre încurajarea celor răi, spre infricoșarea oamenilor de bine, vă întreb încă odată : Unde consistă mărirea ?—E greu de dat eșitete drepte unui om, e greu de găsit un criteriu adevărat de judecata oamenilor. Dar eu sunt sigur că va veni un moment cînd se vor mira urmășii de felul nostru de judecată. Căci ei nu vor judeca pe oameni după cuvînt, ci după alte două criterii mult mai sigure ; ei vor întreba pe fiecare : «Ce e înăuntrul tău ?»—«Cine e imprejurul tău ?» Cu același criteriu, ne vor judeca și pe noi cei de astăzi. «În mintea mea nu a fost nimic, imprejurul meu așa fost niste... nimicuri, și totuși contemporanii mei, în ciuda ta, istorie, m'au decretat de «om mare»!... O timpuri o moravuri !

— «Dar, îmi veți zice, omul pe care îl întești, este un orator mare. Are păcatele pe care le spui, dar nimeni nu-i poate tagădui darul lui de vorbă».—Dacă înțeleg bine, vreți să ziceți, că este un suflet mic și o gură mare. Am putea subscrive cu toții această formulă. Dar să lăsăm la o parte cuvintul de «orator», precum și pe acela de «gură de aur» pe care îl întrebuiuñăți cite odată ca în

batjocură. Aud läudindu-i-se mai ales darul de a vorbi îndelung și pe negindite asupra subiectelor celor mai grele. «Pe negindite! Ca și cum ar fi un merit să nu se slujească cineva nici-o dată de judecata, pe care o are într'însul!...

Dumnezeu ne-a dat o minte, iubiți cetăteni, ca să ne slujim zilnic de dinsa, și nu ca să ne lepădăm de ea. Să ne întrebăm deci, ca la școală, ce poate să însemne un «orator»? Căci e bine să nu pronunțăm cu ușurință cuvinte, din care parte decurge tot răul nostru.

Oratoria este, de sigur, darul cuvintului. Dar ce ne atrage în cuvînt nu e cuvîntul el însuși, de vreme ce cuvîntul singur, ca cuvînt, e o simplă mișcare a aerului și e un sunet, care n'aș nimic atrăgător în insele. Ce ne atrage în cuvînt e ce se ascunde la spatele cuvîntului, ce îl produce și îl înalță. Cuvîntul e susfletul. Gesturile, ochii, timbrul vocei însuși sint susfletul. Cu cît susfletul e mai adînc, cu atît cuvîntul e mai puternic. Unde lipsește susfletul, gesturile pot fi numeroase, dar sint monotone ca ale unui automat; ochii se pot întoarce în toate părțile, zglobii ca și unui canar, sint lipsiți de adîncime; vocea însăși nu va avea în sine nimic grav, nimic impunător, nimic bărbătesc: va aduce aminte sunetului unui vas spart sau glasul unei femei bătrîne supărate... Se poate și cu-

vînt fără suflet, se poate și suflet fără cuvînt, dar elocința este cuvîntul scăpărind din adîncul sufletului. Strâmoșii noștri Români defineau pe orator : «Un om de bine, deprins să vorbească»; «un om de bine» mai întîi, «deprins la vorbă» mai în urmă... Dar omul la care cuvîntul o ia înainte și în care sufletul nu există, acela nu e orator. Să încetăm deci de a mai amesteca la olaltă limbuția pură și simplă cu darul înalt al vorbirii.

Nici «om mare» dar, nici orator de trunte. Există, în mijlocul d-v., printre bărbații noștri politici, printre cuvîntătorii noștri publici, printre advocații noștri, mai ales din noua generație, bărbați cu mult mai instruiți, cu mult mai serioși, cu mult mai consecință lor înșile de la o zi la alta, și chiar, ca dar de vorbire, cu mult mai bine înzestrăți de căt personagiul primejdios astăzi la putere și pe cari il poreclită «Gură de aur». Cine se gîndește la dînșii? Cine-i admiră? Cine-i incurajează? Pe cînd toată atenția și toată admirația se întorc copilărește în spre omul pe care legenda l-a înzestrat cu toate însușirile! Discursurile lui, uimitoare în repezicunea lor, la auz, sănt dezamăgitoare, la citire; gîndirile lui nu recunosc nici o ordine; fraza lui e în vecinică neînțelegere cu bunul gust și cu gramatica.... Unde să se ascunză talentul lui oeprețuit, dacă

nu-l regăsim nică în «fond», nică în «formă» și, nică în timbrul glasului?

Aplaudați,—dar aceste aplauze se întorc împotriva d-v. Căci d-v. ați creat legenda superiorității acestui om și d-voastră l-ați învăluit în toate darurile. Dar este minutul de a face să inceteze iegenda. Ați plătit o scump și veți plăti-o și mai scump încă. Căci o spun în auzul tuturor și cunvintele mele să vă rămină vecinice în tipările în minte: dacă nu renunțăm la ideea de a face dintr'un egoist un «om mare» și dintr'un limbut un «orator», — pierim. Relele de cări ne plângem vin din viațul nostru de gîndire, mai mult de cit din viațile omului nostru. Natura se mulțumise să pună într'insul germaniei corupționei sociale; pe acei germani însă, de ani de zile, prin ingăduire și prin admiratiune nesocotită, noi î-am dezvoltat. Să zdrobim legenda deci, sau să ne împrăștiăm, fără drept de a ne mai plinge.

Dar cum se numește acest om?

Toată sala. — Take Ionescu!.... Take !....

— Nu l-ați numit bine. Studiind pe acest om în singurătate, auzind vorbindu-se despre el de către unul și de către altul, mi s'a părut de odată o figura cunoscută. Unde l-am mai întîlnit pe acest om? Din întimplare l-am regăsit în citirile mele din copilărie. Cicerone vorbește despre dinșul într'unul din discursurile sale.

Acest om a mai trăit odată pe pămînt, în veacul intii înainte de Christos, și a pus în grea cumpănă la un anume moment destinele patriei noastre mame, Roma.

«Dintre toți conjurații, Catilina era cel mai de temut, dar numai în preajma cetății. El știa tot, putea răzbate pretutindeni, îndrăznea să întimpine pe oameni, să adinicească cîntențile lor, să le ceară servicii; «făcut să zămislească crima, destul de înzestrat la vorbă ca să te facă părăștaș la ea, destul de îndrăzneț ca să «făptuiască. Anume oameni erau caleși și însemnați de dinsul spre împlinirea planurilor lui, dar nu se «mulțumea numai să dea ordine. Vițita totul, pregătea totul, veghia totul; se punea la lucru el singur...»

Acet portret — pe cit vedeți, nu fără oare-care elogii — e aşa de asemănător, în cit te simți prinț într'un oare-care mysticism. Iți vine să crezi că personajul, după după ce a primejduit pe strămoși, a inviat într-dins, după douăzeci de veacuri, ca să se răzbune, răspindind corupția printre cei mai tintri urmași ai Romanilor... Căci, cetățenii, strămoșii noștri au îngăduit mai puțin timp de cit noi, pe Catilina.

* * *

Catilina a vrut într'o zi să intre la Universitate. Două simțiminte puternice îl impingeau la aceasta. Mai întii, auzise în atitea rînduri, bietul

om, lăudindu-se că e un bărbat de Stat incomparabil, o stea fără pereche, un orator fără rival, în cit n'a înțeles cum s'ar mai putea să fie ranguri înalte fără el, instituții de mină întii în care să nu străbată. «Nu sunt eu faimoasa Gură-de-aur?» Miine va dori să fie episcop or mropolit, în curind general de divizie, mai apoi secretar perpetuu al Academiei, și va face chiar să se voteze de către partizanii săi o lege în acest sens. De o cam dată s'a mulțumit să fie profesor la Universitate.

Pe lîngă ambiție, a mai fost minat de un simțimint mai puțin vrednic de mărturisit, dar de nenumărate ori mai adinc, de simțimîntul cloctitor al răzbunării. Partizanii și sistemul lui de guvernămînt pătrunseră pînă acum în toate felurile de instituții ale țării; două îi mai rezistaseră: Creditul agricol și Universitatea; cel dinții era al liberalilor, cea de a doua nu voia să auză de politică. Tocmai cu un an îndărât, în urma unei lupte înverșunate, Catilina fusese nevoie să-și retragă trupele lui în fața impotrivirii energice de pe strada Doamnei; de pe atunci a măsurat cu ochii mica distanță ce il desparte de Boulevard, și și-a jurat în bărbie să ia cel puțin cu a-salt Universitatea. «Acolo sunt mai pacinici! N'am putut puñe mina pe Creditul funciar, jur cel puțin ca în-

tr'un an să distrug Creditul intelectual al ţării»...

Universitatea n'a vrut să crează svinurile și a întrebat, în tonul înalt academic care o deosebește:

— Dar care sunt titlurile și întrebările Excelenței voastre? Noi avem legile noastre, regulamentele noastre, felul nostru de a fi care nu durează de mult, dar care ne e tot aşa de drag ca o tradiție. Care sunt lucrările științifice ale Excelenței Voastre?

— Lucrările mele științifice?... S'a schimbat legea! Eșu sunt «personalitate de mîna intiuia, căreia valoarea și situațiunea nu-i iartă să ceară o catedră, nici să-și vadă valoarea cintărită de de-al de d-voastră»... Eșu n'am nevoie de lucrări științifice și nici de «votul» d-voastră ca să străbat în Universitate; mie nu-mi ajunge o singură catedră ca d-voastră muritorilor, căci îmi trebuiesc 52 încă pentru toți partizanii mei, ciță nu și-aș putea găsi loc prin celelalte minister. Ați crezut că-mi veți rezista încă mult or că voi cere vre-o dată consimțimîntul vostru?... Eșu voi fi numitul numitului meu de la instrucțiunea publică!..

Înmărmurită, Universitatea a întrebat din nou pe tonul ei academic:

— Dar știe nișcar Excelența Voastră ce este Universitatea?

— Foarte bine. Sînteți o școală secundară de o ordine ceva mai în-

naltă, în felul cursului superior de la licee sau a Școalei de științe de stat...

— Vă înșelați, Excelență. Noi nu suntem «curs superior» și nu suntem nici o «școală»; noi suntem o «înaltă instituție de cultură». Aceste cuvinte au poate nevoie de o oare-care explicație: După ce termină copilul patru clase de învățămînt primar, trece la gimnaziu unde mai studiază încă patru clase, apoi la liceu unde, în decurs de alți patru ani, își săvîrșește cultura lui generală; iar după ce se supune unui examen general numit de absolvență, intră la Universitatea noastră, unde se urmăresc trei lucruri: de a se întregi peici colo cultura generală a tinerilor; de a li se forma «aptitudini pedagogice» spre a crea din unii viitorii profesori (de aceea și avem anexat pe lîngă noi un «Seminar pedagogic»); dar, cu deosebire, de a arăta tineretului cum se fabrică acea știință însăși care i-a urmărit și, poate, i-a fermecat în decursul copilariei... Acesta este scopul nostru cel mai înalt, titlul nostru principal de glorie, căci ținem mai puțin ca tinerii să introducă o sută de cărți în mintea lor, cît să învețe să facă ei singuri o carte. Atelier științific și pedagogic, iată, Excelență, cum se poate mai ales deînî Universitatea noastră.

— Vorbele voastre n'ați nicăi un înțeles și pretențiile voastre științifice sunt un pretext de a-mă rezista

mai departe. Am să vă tratez ca pe alegătorii din culoarea de verde! Imi trebuie locul vostru de «senator» pentru mine și locul vostru de rector pentru un... chirurg de valoare. Ați corupt Universitatea. Am să vă opresc de a mai face politică și, pentru aceasta, am să vă prefac în sucursala partidului conservator, — nuanța... democratică.

Și-a ridicat fruntea Universitatea cu mindrie și n'a vrut să auză discutindu se mai departe. S'a întrerupt cursurile și s'a anunțat țerei că viitorul nostru intelectual se găsește în primejdie. Nu ne-am pus în grevă. Acest cuvînt este impropriu, nu se găsește figurînd pe nici una din protestările noastre și exprimă tocmai contrariul acțiunei întreprinse. Se pun în grevă calfele, lucrătorii din fabrici și conducătorii de omnibus. Acești nenorociți se rezvrătesc de cîte ori sint jigniți în interesele lor și cer îmbunătățirea stărei lor materiale. Starea noastră materială, a profesorilor, lasă de dorit, dar nu ne-ar trece prin minte nici odată să ne tinguim împotriva ei pe cale revoluționară. Noi ne-am ridicat să apărăm autonomia și demnitatea noastră, să împedicăm de a se compromite viitorul intelectual al țerei. Noi suntem mașina, care înaintează cu mișcări repezi pe calea progresului: la un moment dat, am zărit pe șine bombe de dinamită puse de niște fă-

cători de rele și am rugat pe mașinistul nostru iubit să opreasă locomotiva... Iar cei de la Universitatea de la Iași au avut o inspirație și mai fericită : văzind pe făcătorii de rele înaintând amenințători spre ei, de căt să lase avuțiile cele mai scumpe ale țărei pe mîna lor, aŭ preferit să asvirle ei însi-le în aer mașina. Glorie lor ! De altminteri nu pentru intiaia dată Iașul să jertfît în spre scăparea intereselor României.

* * *

Să ne bucurăm totuși, iubiți cetăteni, de ultimul atentat al lui Catilina. De sigur acest act a fost vinovat ca puține altele : răsfoesc istoria secolului din urmă și găseșc că de la 1838, de la faimosul articol adițional, care ținea să răpească autonomia țărei, nu s'a conceput în istoria noastră nimic mai nelegiuit, nimic mai primejdios, nimic mai îndrăzneț ca proiectul din urmă împotriva universităților. Si totuși să mulțumim lui Dumnezeu că acest proiect a văzut lumenă zilei, căci, mulțumită lui, s'a ajuns la cinci rezultate îmbucurătoare :

1) S'a desvăluit forțele și gîndurile ascunse ale adversarilor noștri. S'a reabilitat oare-cum fostul ministru Vlădescu. Vlădescu, despre care un om de spirit îmi zicea zilele trecute, că «dacă n'ar fi cheltuit în mod vinovat milioanele Casei Școalelor, ar fi fost un ministru... insig-

nifient», Vlădescu însuși a fost depășit și ni s'a arătat că guvernul de față are multe personalități surprinzătoare în rezervă. De sigur că actualul ministru este un om onest. Intrebat mai deunăzi de un profesor secundar dacă are de gînd să îmbunătățească soarta profesorilor de toate gradele, precum a făgăduit-o în atîtea rînduri partidul său, a răspuns categoric: «Cu neputință; căci dacă aș avea un prisoș de trei milioane de lei, cu acele trei milioane, toate, ar trebui să acoper goulurile fără fund ale Case-Școalelor». Si cu privire la Casa Școalelor, să întrebăm pe guvern: s'aș achitat pînă acum comiliile de absolvență din Iunie trecut? Acum șapte lună, Casa Școalelor sleise de mult fondurile trebuitoare pentru plata acestor comisiî. Ministrul Disescu e departe de a fi un delapidator. Dar a fost ursit să devină un atentator public. Bombele de dinamită, de cări vă vorbeam adineauri, au fost puse de dinsuî, fără știință. Înconștient, el servise de instrument, că un copil, în minile a doi șefi plini de rele intenții: unul e Catilina,— cel-alt, personagiul, în același timp comic și tragic, ce se agita în mijlocul nostru de cît-va timp, și al căruî nume va răsună vecinic, silabă cu silabă, greoî, ca amintirea unui păcat, în analele justiției noastre jicnite: Bă-dă-rău!

2) Un al doilea rezultat bun al proiectului e că s'a văzut ce însușiri de disciplină, de ordine intelectuală, de pricepere largă și de conștiință se cer unui titular al ministerului de instrucție. S'a văzut că nu e de ajuns să fi fost cineva profesor mediocru sau advocat, chiar de mină întâlia, ca să și aibă dreptul să se aşeze pe fotoliul pe care l'a glorificat Haret...

3) In al treilea rînd s'a scos Universitățile — cea de la Iași, în deosebi, — de sub înriurirea personajului comico-tragic despre care vă vorbeam adineauri;

4) In al patrulea, vi s'a permis d-voastră, să perînăsă ţării întregi să facă deosebirea între ce este cultură și ce nu este cultură: ce este eleganță și ce este lipsa de eleganță, ce este demnitate și ce este lipsa de demnitate.

Asemănăți laolaltă atitudinea celor două universități cu atitudinea guvernului. Memoriilor noastre academice li s'a răspuns prin raportul despre care vi s'a vorbit... Citeam deunăzi istoria unei doamne din societate care s'a supărât pe o altă doamnă din societate ce-i adusese neajunsuri în menaj și și-a propus să o pedepsească după cum merită: nevrind însă să aplice ea insăși pedeapsa, a însărcinat pe jupineasa din casă, care, zice legenda, în expresiuni triviale era neîntrecută. Așa guvernul s'a supărât pe

Universitate care-i făcuse neajunsuri, dar nevrind să coboare el însuși la expresiuni cari i-ar fi trădat minia, a însărcinat pe un faimos... argat de curte. Raportul... — cum să î zicem? — «bădărănesc», s'a achitat, pe cît știți, cu prisosință.

După cele două feluri de eleganțe, ~~asemănări~~ cele două feluri de demnități. A treia zi de suspendarea cursurilor universităței din București, a doua zi după demisionarea profesorilor de la Iași, guvernul își retrage proiectul. Iar prin culoarele Camerei se auzea acest strigăt victorios: «Proiectul a căzut, dar guvernul rămîne?» Ne-am întrebat atunci dacă am auzit bine. Cu noțiunile elementare de demnitate pe care le avem cu toții, ne-am fi așteptat să auzim din potrivă. Căci, dacă guvernul e serios și dacă proiectul era o minune legislativă, n'ar fi fost mai potrivit să se auză strigind: «Guvernul a căzut, dar proiectul său rămîne?» — In realitate, ar fi trebuit să cază și proiectul și guvernul.

5) Dar nu e nicăi un ciștig mai mare pentru noi, de cît pilda frumoasă ce ni s'a dat în timpurile din urmă. De mult timp în istorie, Universitățile nu mai ieșiseră din adincimea studiilor lor, spre a servi de îndrumătoare popoarelor. Căci, poate, de multă vreme, popoarele nu mai trecuseră prin epoce aşa de critice. Imprejurările de săptămîna trecută să

vă dea măsura crizei pe care o străbateam.

Universitățile văau luminat drumul; ele nu vă pot întovărăși mai departe. Rămîne la d-v. să urmați acest drum, să ridicăți simțimîntul moral al națiunel, să împiedicați cangrena de a se întinde mai departe. Nu e vorba de partid liberal și de partid conservator. Trebuie să ne sculăm ca Români împotriva adevăraților dușmani ai neamului, trebuie să ne luptăm în contra venirii unui al treilea veac de mijloc, să ne ridicăm ca oameni civilizați împotriva cotropirei Barbarilor!..

